

Smithsonian Institut

- součást amerických dějin

„I then bequeath the whole of my property... to the United States of America, to found at Washington, under the name of the Smithsonian Institution, an Establishment for the increase & diffusion of knowledge...“

Těmito slovy odkazuje v závěru své poslední vůle James Smithson celý svůj majetek Spojeným státům americkým s přáním, aby byl použit k založení Smithsonian Institution, výzkumné a vzdělávací instituce, která by přispívala k prohlubování a šíření lidského poznání. V současnosti je Smithsonian Institution se svými 18 muzei a galeriemi a 142 milióny exponátů největší muzejní komplex na světě; cesta k tomu však byla dlouhá a ne vždy jednoduchá.

James Smithson se narodil v r. 1756 ve Francii jako nemanželský syn Hughu Smithsona, prvního vévody z Northumberlandu; za svůj nemalý majetek však vděčil zámožné rodině své matky. Studoval v Oxfordu a dosáhl věhlasu jako chemik a mineralog (smithsonit, minerál s obsahem zinku, mu vděčí za své jméno). Byl typem učence své doby, procestoval řadu zemí

a udržoval čilý kontakt s předními učiteli své doby. Zemřel v Janově v r. 1829 ve věku 64 let bez přímých dědiců a ve své již zmíněné závěti odkázal veškerý majetek dětem svého synovce, Henryho Jamese Hungerforda, na druhém místě pak Spojeným státům americkým; H. J. Hungerford však zemřel v r. 1835 bezdětný, celý odkaz proto připadl Spojeným státům americkým. O pohnutkách, které vedly J. Smithsona k odkazu Spojeným státům americkým, lze jen spekulovat: nikdy tam nebyl a s nikým tam ani neudržoval jakékoliv kontakty.

Po zveřejnění závěti se v americkém Kongresu rozpoutala prudká diskuse, zda Spojené státy americké Smithsonův odkaz mohou a mají přijmout. Spor nakonec rozhodl prezident A. Jackson a 1. července 1836 dal Kongres Spojených států amerických souhlas s přijetím odkazu. Prezident

James Smithson

Smithsonian Institution Building (The Castle)

Jackson pak poslal do Londýna jako zplnomocněnce amerického diplomata Richarda Rushe, aby tam právní nárok na Smithsonův odkaz uplatnil. Trvalo to však tři roky, než londýnský soud s konečnou platností o odkazu ve prospěch Spojených států amerických rozhodl; nároky na dědictví totiž uplatnila i matka zemřelého H. J. Hungerforda. Poté, co rozsudek vstoupil v platnost, prodal R. Rush veškeré pozemky J. Smithsona a 17. července 1838 odjel z Anglie s 105 000 zlatými sovereigny v hotovosti a se Smithsonovou sbírkou minerálů, jeho knihovnou a veškerou vědeckou dokumentací do Spojených států amerických. Zlaté mince amerického ministerstva financí nechalo roztavit a zlaté pruty směnily za americkou měnu. Celkem tak tehdy věnoval James Smith-

son Spojeným státům americkým 508 000 dolarů (což při dnešním kurzu odpovídá přibližně 9 milionům dolarů).

Zvláštní, k tomuto účelu vytvořený, kongresový výbor pak doporučil, aby veškeré peníze odkazu byly použity výhradně pro vědecký výzkum. Byla podávána řada různých doporučení a návrhů, m.j. například na založení Národní univerzity, velké knihovny nebo vybudování astronomické observatoře; trvalo však téměř deset let, než bylo dosaženo kompromisního řešení a přistoupeno k jeho realizaci. V srpnu 1846 podepsal prezident James K. Polk zákon o založení Smithsonian Institution. Charakter budoucího institutu byl v zákonu pojat velmi široce a úmyslně volně, aby bylo možno uplatňovat při jeho budování a rozvoji maximum různých záměrů. Mnohé z nich jsou základem dnešního přímo fascinujícího rozsahu působnosti Smithsonian Institution ve formě řady výzkumných ústavů, muzeí a rozsáhlé publikační aktivity; není bez zajímavosti, že k nim patří i washingtonská zoologická zahrada.

Odpovědnost za zaměření a činnost Smithsonian Institution spočívá na 17-členné správní radě institutu, která ze svého středu volí ředitele (kancléře) institutu. Radu podle tradice vede prezident Nejvyššího soudu Spojených států amerických, jejími dalšími členy jsou americký viceprezident, tři senátoři a tři kongresmani; ti vybírají zbývajících devět členů rady, žádný z kandidátů přitom nesmí zastávat funkce v oblasti politiky. V pořadí dvanáctým ředitelem Smithsonian Institution je s platností od 1. července 2008 G. Wayne Clough, který předtím zastával funkci prezidenta Technological Institution of Georgia.

Prvním ředitelem Smithsonian Institution byl v r. 1846 zvolen Joseph Henry, v té době nejproslulejší americký fyzik. Ten od začátku přistupoval k uplatňování ducha Smithsonovy závěti se záměrem vybudovat první vědecko-výzkumnou instituci mladého amerického národa a posílit jeho vědeckou reputaci, především v oblasti přírodních věd, ve světě. Jedním ze stěžejních úkolů, který se snažil realizovat, bylo i rozvíjení mezinárodních kontaktů americké vědy, v tehdejších poměrech úkol ne zrovna snadný. Od samého začátku kladl značný důraz i na seznamování americké veřejnosti s aktivitami institutu. Jeho zá-

měry a jejich realizace byly tehdy často ostře kritizovány, dnes však musíme jeho vizionářský výhled a celém rozsahu oceňovat.

Již v r. 1846 byl pověřen přípravou a později i uskutečněním stavby budovy Smithsonian Institution architekt James Renwick. Stavba z červených cihel s řadou věží poněkud připomíná středověký hrad a dodnes se o ní jako o hradu („Castle“) hovoří. Nachází se přibližně uprostřed washingtonské Mall, širokého pásma zeleně, které se táhne od Capitolu až k Memoríálu prezidenta Lincolna na břehu Potomacu. Stavba byla uvedena do provozu v r. 1855. Již tehdy v ní byly umělecká galerie, knihovna, posluchárna, laboratoře a muzeum.

K dalšímu rozvoji Smithsonian Institution významně přispěl jeho druhý ředitel, Spencer Fullerton Baird. Již jako spolupracovník J. Henryho věnoval značné úsilí vybudování velkého Národního muzea Spojených států amerických. Henry přijímal Bairdovu snahu s určitou skepsí, obával se vysokých nákladů a administrativních obtíží s tím spojených, ale v její realizaci mu nebránil a nespočet vědeckých expedicí a exkurzí postupně ve Washingtonu shromážďovalo tuny artefaktů a exponátů. Po Henryho smrti v r. 1878, kdy se Baird stal druhým ředitelem Institutu, americký Kongres stavbu budovy Národního muzea, nyní známou jako Arts and Industries Building povolil.

Dnes se na činnosti a rozvoji Smithsonian Institution podílí vláda Spojených států amerických, která ho i ve značné míře financuje. Ročně přichází do

Smithsonian Institution 23 milionů návštěvníků, ve většině jeho muzeí a výstav je přítom vstup zdarma. Jen v centru Washingtonu je jich přítom již deset, nejznámější z nich National Air and Space Museum, založené 12. srpna 1946 jako National Air Museum, které dnes vlastní největší světovou sbírku letadel a vesmírných lodí. Jeho impozantní novostavba, jedno z nejvýznamnějších děl moderní architektury, byla otevřena v r. 1976. Ve sbírkách muzea jsou mj. i slavný „Spirit of St. Louis“, letadlo, se kterým Charles Lindbergh poprvé bez mezipřistání přeletěl Atlantický oceán; je tam i velitelský modul Apolla 11 z první americké mise na Měsíc.

Ve své již 162-leté historii dnes představuje Smithsonian Institution zcela jedinečnou světovou výzkumnou a vzdělávací instituci, která významně přispívá k intelektuálnímu růstu USA. James Smithson by byl jistě spokojen, kdyby mohl vidět, jak vykonavatelé jeho závěti přání v ní vyslovené naplňují.

National Air and Space Museum, čelní pohled

Z němčiny přeložil Prof. MUDr. Miroslav Engliš, DrSc.